

Kun on tunteet – työssäkin

LAURA ARO

”Yks pieni mummo meil on joka pyytää, et kolottaa ja se on se viesti, et tuu hieroo. Mul on kiire eikä sitä voi kiireessä sillä tavalla kipeetä ihmistä.” (Molander 2003, 81)

Vakavia vilahduksia

Otsikkoa seuraava sitaatti on vain sitaatti sitaattien joukossa. Se kuvaa silti hyvin Gustaf Molanderin tapoja lähestyä vanhustyötä ja siihen liittyviä tunteita. Kirja rakentuu kahdeksasta pääluvusta, joista ensimmäiset koskettelevat tunteiden historiallisteoreettisia puolia. Niissä Molander hahmottelee tutkimuksellisia taustojaan. Hän osoittaa kiinnostuksensa humanistisiin ja filosofisiin otteisiin, mikä ei liene kovin tavallista lääketieteellisen koulutuksen saaneelle tutkijalle. – Itse olen humanisti ja folkloristi, joten arvioni ei lähde liikkeelle lääketieteellisistä vaan humanistisista lähtökohdista. En silti koe olevani täysin pätemätön arvioimaan Molanderin teosta, koska sen sanoma käy melkein mihin tahansa työyhteisöön. Työyhteisöjä ja työtunteita kirja joka tapauksessa käsittelee.

Työtunteita ei juuri ole tutkittu eikä niistä ole käsittäkseni liiemmin piitattu, paitsi aivan viime aikoina ja silloinkin lähinnä työpaikkakiusaamisen muodossa – tärkeä keskustelunaihe sekin. Molanderin lähtökohtana on työssä ylipäänsä koetut tunteet. Molander on käyttänyt hyväkseen etnografisia metodeja. Hän tekee geriatria hyvin luontevaa tutkimusta: haastattelee ja havainnoi mutta ei juutu freu-

dilaisten tavoin ylettömiin syväanalyysihin. Tai oikeastaan etnografiset ja folkloristiset yksilöhaastattelut lienevät velkaa psykoanalyttisille tai psykoterapeuttisille otteille. Parantuminen, eheytyminen kertomalla ja purkamalla omia tuntemuksia on psykoterapian lähtökohdista tärkein. Molanderin tavoite ei ole psykoterapeuttinen, vaan hän haluaa kuvata työtunteiden merkitystä vanhustyössä. Silti hän joutui tutkimusta tehdesään terapeutin tai puoliterapeutin rooliin – samalla tavalla kuin monet kenttätöitä tekevät etnologiatieteilijät, etnologit, folkloristit ja kulttuuriantropologit.

Yksi Molanderin ajatusrakennelmia on se, että tunteet ovat menettäneet makunsa (s. 19). Tätä hän perustelee tunteiden viihteellistymisellä. Ihmiset paljastavat itsensä ja tunteensa julkisilla foorumeilla, mm. televisiossa, Internetissä. Mikään ei tunnu enää miltään. Tunteista on tullut immuuneja; ne ovat haalistuneet, koska niitä puidaan julkisesti ja kaiken aikaa. Sama pätee ”aitouteen”. Molander huomauttaa, että tämän mukaan meillä on myös epäaitoja tunteita (s. 19–20). Tunteiden tuottaminen, teeskenteleminen kuulostaa pahalta, mutta kuten Molander toteaa: ”Tunneälykäs toimija on sosiaalisesti osaava ja esiintyy uskottavasti” (s. 20). Tunneälykyys ei sekään tunnu hyvän ihmisen ominaisuudelta. Kuitenkin se on tarpeellinen ominaisuus hoito- tai hoivatyössä, varmasti monissa muissakin palvelutoissa. – Jos oikein ym-

Gustaf Molander
Työtunteet – esimerkinä vanhustyö
Helsinki: Työterveyslaitos, 2003
188 s.

märsin kirjoittajan ajatuksia. Moraalista ja etiikastakin on siis kysymys.

Molander jatkaa ajatuskulkuaan viittaamalla Michel Mafesolin persoonan käsitteeseen: ”Persoonalla on naamioita hetkellisiä samaistumisia varten” (s. 20). Näin on, varmasti monen on pakko naamioida itsensä; monesti myös moni naamioi itsensä vain kokeilun vuoksi – tämä ei ole tässä tärkeää. Roolipelejä pelataan ja naamioita vaihdetaan, kun ei ole muitakaan vaihtoehtoja. Molander puhuu myös postemotionaalisuudesta. En tiedä, miten pitkälle tuo post-ajattelu kantaa. Kirjoittaja tuntuu itsekin epäilevän sitä. Mitä on emotionaalisuus ennen postemotionaalisuutta? Ovatko emotiot olleet aiemmin pre-emootioita, aidompia vai mitä? En juutu tähän, koska kirjassa on paljon muuta, tärkeämpää.

Molander ottaa käyttöönsä, osin muihin tutkijoihin nojautuen, myös termit tunneosaaminen (henkilösuhteiden hallinta) ja tunnetieto (joka eroaa ”tämätiedosta”, rationaalisesta tiedosta). Kirjan käsiteapparaatti vaikuttaa kaiken kaikkiaan, mutkikkuudestaan huolimatta, osuvalta; mukaan tulee vielä hoivarationaliteetin käsite. Tässä

Molander viittaa mm. Raija Julkuseen. Kysymys on hoivaan sovelletusta toimintajärjestä. Toiminta, järki, tunteet – mukava kolminaisuus, kunhan ne pelaa- vat yhteen ja yhdessä.

Järki, useimmiten arkijärki ja tunteet, perin inhimilliset arkitunteet ovat kirjan keskeisiä ja osin, mutta eivät välttämättä, vastakkaisia käsitteitä, joilla tekijä hahmottaa vanhustyöntekijöiden tunnekarttoja. Tärkeä ajatus on se, että tunteissa on järkeä. Kuulostaa ristiriitaiselta, koska tunteisiin ei yleensä liitetä rationaalista ajattelua. Tunteet vellovat, niissä ei ole järkeä. Kirjan sanomana on muun muassa se, että tunteita voi käsitellä ja niitä voi järkeistää. Tämä ei ole kovin kummallista sinänsä, mutta tunteiden järkeistämistä on vaikea toteuttaa arjen kouriintuntuissa tilanteissa, kuten kirjan monet esimerkit kertovat.

Työtunteiden etnografiaa

Pidän siitä otteesta, joka Molanderilla on kautta koko työn empiirisessä, etnografisessa osassa. Hän on etevä haastattelija ja hieno tulkitsija. Molander havainnollistaa pitkin kirjaansa työskentelyään ja ajatuksiaan erilaisin kaavioin. Hän selostaa myös perusteellisesti kunnan etnografian tavoin tutkimusmetodejaan ja tiedostaa myös niiden heikoudet.

Luvut 6–8 ovat tutkimuksen tärkeimmät luvut, sillä niissä Molander osoittaa kykynsä käsitellä odottamatonta, joskus hyvin epämääräistä, toisin sanoen tyyppillistä etnografista aineistoa.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut luokitella sekä yksilö- että ryhmätasolla tuotettua puhetta ja luoda siitä kuvaa Grounded Theory -menettelyn mukaisesti. Yksilöhaastatteluissa Molander kävi lävitse hoitotyössä hyvin arkisia mutta ehkä juuri siksi kiipeän kysymättömiä kysymyksiä, kuten suuttumuksen, häpeän, syyllisyyden yms. tunteita, jotka lisäävät tunnetaakkaa. Ryhmäkeskusteluissa näitä tunteita purettiin, puitiin ja kuvattiin hyvinkin tunnepitoisesti, ilman että Molanderin olisi tarvinnut kovinkaan paljon ohjailla tapahtumien kulkua. Keskustelujen perusteella tekijä loi sapluunat, jotka auttoivat ryhmäläisiä ymmärtämään, mitä oli tapahtunut, miten heidän tunteensa, työtunteensa, olivat tutkijan mielestä rakentuneet. Nämä sapluunat ovat selkeitä ja havainnollisia ja opettavaisia. Silti mieleeni jäi parhaiten se omaisten rakkauksella tekemä tyynyliina, joka unohtui vahingossa ja kiireessä vainajan arkusta. Myös se, miten hienosti tuo ongelma sitten selvittyin.

Vanhustyö on kaikkiaan hyvin tunnepitoista ja rankkaa työtä. Tästä on viime aikoina keskusteltu medioissa melkein loputtomasti, melkein loppuun asti. Molander löytää aiheesta kuitenkin uusia tai erilaisia näkökulmia – puhumalla juuri tunnetaakoista ja niiden käsittelyistä. Työtunteiden kuvaukset ovat koskettavaa luettavaa, ja Molander on valinnut hyviä sitaatteja tutkimukseensa. En tiedä parempaa tapaa lähestyä ja tutkia

varsin tärkeää ja ajankohtaista aihetta, vanhustyötä ja sen tekijöitä.

Tunnetaakat sisältävät monenlaisia tuntemuksia ja ahdistuksia, mutta vanhustyöntekijät ovat myös ylpeitä työstään. Kirjassa on hyviä oivalluksia, kuten tundesäiliönä toimiminen (vanhusten tunteiden vastaanotto ja säistäminen) ja tunnetauot (tunteiden vaatima palautumisaika). Tunnepuhe on myös Molanderin kirjan läpi käyvä ajatus. Siitä esimerkkinä seuraava haastattelusitaatti (s. 149): ”Se on ehkä kaikista ahdistavinta, se tunne, et jos ei voikaan auttaa. Näkee et potilas kärsii. – Se on ahdistava tunne, et voi että, et nyt se hengitys on noin vaikeeta tai nyt se ihan sinertää ja miten voi saada tän tuskan häviämään tästä tilanteesta – .”

Yhtä hyvin olisin voinut ottaa sitaatin myös työntekijöiden välisistä tunteista, koska nekin varmasti hyvin paljon määrittelevät vanhustyön kokonaisuutta. Tai työntekijöiden syyllisyyden tai riittämättömyyden tunteista tai oman elämän pettymyksistä. Ei Molander käsittele pelkästään kielteisiä tunteita. Päinvastoin hän pyrkii ottamaan tunteet huomioon hyvin monin tavoin, ja kirjan sanoma on juuri se, että hoivatyössä on pyrittävä myönteisiin tunteisiin, pois iänikuisesta ruikutuksesta. Gustaf Molanderin kirjaa voi suositella kaikille työyhteisönsä hyvinvoinnista kiinnostuneille ihmisille, niin johtoportaalle kuin työntekijöille. Minulle kirja oli terveellinen lukukokemus.